

ugyanarról a problémáról két egymástól eltérő véleményt tükröző cikket olvasnak el a tanulók. Az olvasás után mérlegelhetik, hogy mi az előnye és mi a hátránya annak, ha az egyik, illetve a másik szakember véleménye alapján cselekszünk. A diákok megtanulnak mérlegelni, dönteni és ahhoz is hozzászoknak, hogy a környezeti problémák esetében általában nincsenek egyértelműen jó vagy rossz megoldások, gyakran kell kompromisszumokat kötni.

A szerzők sok segítséget kínálnak a tanulóknak a környezeti ismeretek elsajátításához, azonban a tanulástól és a gondolkodástól ez a könyv sem mentheti meg őket. A könyv sok bölcs idézete közül az egyik kínai mondás nemcsak a környezetvédelmi ismeretszerzés, hanem mindenfaj-

ta tanulási folyamat mottója is lehetne: „A tanárok kinyitják az ajtót, de azon neked magadnak kell bemenned.”

Megjegyzés: a kiadványt, valamint egyes részeinek fordítását Óbudán a Miklós tér 1. szám alatt, a Soros Alapítvány által támogatott Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtárában lehet megtalálni.

BRAUS, JUDY A.–WOOD, DAVID: *Environmental Education in the Schools*. PEACE CORPS Information Collection and Exchange, 1993.

Adorjánné Farkas Magdolna

A hang és a téboly

Kicsi mozaik egy nagy íróról

Száz évvel ezelőtti ősz valamelyik délutánján, neves polgárcsalád sarjaként született New Albanyben, az amerikai Délen. William Faulkner dédapja a konföderációs hadsereg hőse volt, ki a „déli ügyért” hullajtotta nemes vérért az „átkozott jenkik” ellen. A később világhírnévre szert tevő dédunoka, William szerint viszont tyúktolvajlás közben lőtték fenéken.

Mítoszokat rombolt, de gyártott is tehát William Faulkner, akit – alacsony növése miatt – első nekifutásra nem vettek be a hadseregbe. Csak valamivel később a kanadaiba. Kisebbségi gépek vagy magas sarkú cipő kérdése? Fogalmam sincs.

Elég az hozzá, hogy a maga pályafutását Faulkner gyengécske versikékkal kezdte azután, hogy az egyetemen megbukott angol irodalomból. A poézissal ugyan nem sokra vitte, ellenben örökre maradandót alkotott a prózaírás területén. Valami olyasmit sikerült írnia ennek a kisművészi embernek, amivel joggal kerülhetett oda a világirodalom nagyjai: *Joyce*, *Proust* vagy *Virginia Woolf* mellé.

Így válhatott jómaga – feltehetően – hosszabb életűvé, mint például Woolf regénybeli Orlandója.

Ehhez szinte egyetlen regénye is elég lett volna. Nevezetesen *A hang és a téboly* című remekmű, amelyről számtalan tanulmány született már, többek között e sorok szerény lejegyzőjének tollából is. Ez azonban itt mellékes. Lényeges az, hogy William Faulkner új utakat mutatott meg a modern regény számára, melyek manapság már a prózaírás járt utcái.

Ha valaki felkapja a fejét, láthatja, ott lóg a tábla: William Faulkner, Yoknapatawpha County. Nobel-díj 1950-ben. Testi halál 1962-ben. Ugyanott, ahol született: az általa sose el nem hagyott, feudalizmusból kapitalizmusba átvergődött Délen. (A tűzzel-vassal egyesített Amerikai Egyesült Államokban.)

Tehát száz évvel ezelőtt született New Albanyben, Mississippi államban, és életét is valójában ugyanott élte le. Azaz jobban

mondva, az általa kitalált és benépesített Yoknapatawpha megyében fehérek, feketék és kevert vérűek között. Azt mondják, hogy *Balzac Emberi színjátéka* lebegett a szeme előtt. De hát ott lebeghetett előtte a *William Shakespeare-összes* is, aztán *Dosztojevszkij* úgyszintén, akárcsak sokan mások. Mert William Faulkner nagyon komolyan fogta fel az írói munkát, s már a kezdetek kezdetén elképesztő erudícióval rendelkezett. Nagyon jó író akart lenni, és ehhez az elképzeléséhez előbb átrágtta magát a világirodalom vastag hegyein.

Alagutakat fúrt, hogy elhelyezhesse a maga robbanószerkezetét.

1926-ban megjelent első regényével, a *Zsolddal* (a *Soldiers Payjel*) azonban nem sikerült igazából hatalmasat durrantania. Az akkor nagymenő *Sherwood Anderson* segített kiadni a könyvet, azzal a megalázó feltétellel, hogy nem kell elolvasnia. Anderson kuszának és dekadensnek tar-

totta a sebesült, vak háborús veteránról szóló, nyomdába hajtott kéziratot. Hogy Faulkner mekkorát sértődött, nem, tudom. Elég az hozzá, valamivel később – igaz, hosszabb idő elteltével – lemondott elsődleges tervéről, amely szerint előbb bestsellert ír, hogy csak később alkosson igazán jelentős műveket. Útközben a változásig azonban még világra hozott Faulkner egy laza, óriásira duzzadt, szörnyszülött regényt, amely *Sartoris* címmel jelent meg. Ebben – a mai irodalomtörténet szerint – vadul burjánzik az a társadalmi és történelmi anyag, ami későbbi írásainak alapját képezte.

Az anyag tehát vadul burjánzott, miközben a szerző rájött – miként azt jómaga megfogalmazta –, hogy az írás felettébb

csodás dolog. Az embereket akár hátsó lábra is állíthatod úgy, hogy még árnyékot is vessenek. Azt éreztem, mondja, hogy ezek az emberek mind megvoltak az életemben, és amint erre rájöttem, vissza akartam hozni őket a múltból.

Vissza is hozta őket a múltból, miközben megérett, majd végül – 1929-ben – elkészült a nagy mű. Az előbbiektől mind stílusában, mind formai elgondolásában alapvetően különböző. Címe: *A hang és a téboly* (*The Sound and the Fury*). Manapság a modern regény alapművei közé tartozik. Világszerte számtalan kiadást ért

*Az anyag tehát vadul
burjánzott, miközben
a szerző rájött – miként azt
jómaga megfogalmazta –,
hogy az írás felettébb csodás
dolog. Az embereket akár
hátsó lábra is állíthatod úgy,
hogy még árnyékot is
vessenek. Azt éreztem,
mondja, hogy ezek
az emberek mind megvoltak
az életemben, és amint erre
rájöttem, vissza akartam
hozni őket a múltból.*

meg. Mottója egy idézet-törredék a *Macbeth*-ből, amely szerint az élet csak egy tűnő árnny, egy idióta meséje, hang és téboly, és nem jelent semmit. (*Life is but a walking shadow... full of sound and fury...*)

Fordították Zengő tombolásnak is, de maradjunk az előbbinél!

Enciklopédikus tömörséggel: *A hang és a téboly* azt a folyamatot ábrázolja, melynek során a déli birtokosok elveszi-

tik földjüket, s közülük csak az erkölcsileg legalacsonyabb rendűek képesek a felszínen maradni. A Compson család hanyatlását a családtagok szemszögéből ismerjük meg. Legjobb, amennyiben angolul olvasunk, azt a kiadást beszerezni, amely az 1946-ban a szerző által hozzáírt függelékkel is tartalmazza. Az utólagos illesztmény a Compson család történetét 1699-ig vezeti vissza. A mű maga négy, különböző napon játszódó elbeszélésből áll. Az első elbeszélés az ötéves gyerek szintjén leragadt, gyengeelméjű, taknyanyála egybefolyt Benjy szemszögéből íródik. Ezután jön az idegbajos Quentin Compson monológja, amely öngyilkosságának napján hangzik el. Aztán a mindent túlélő, alkalmazkodó Jason – lásd Iaszón és az aranygyapjú a görög mitológiában!

–, Jason Compson hangját halljuk. Legvégül Dilsey, a bölcs fekete szolgáló szóval meg. Így jutunk el a már említett, és majdnem nélkülözhetetlen függelékig.

A négyféle nyelv, a végletes töredékeség, a költészet határát súroló elvontság, a hétköznapi célirányosság és a személytelen hűvösség a Joyce *Ulysses*éhez hasonlított regényt rendkívül változatosá és élvezetessé varázsolja.

A hang és a tébolyt, amelynek egyik központi témája az az igyekezet, amellyel Quentin megkísérli a szubjektív és történelmi idő megakasztását, hogy megvédje nővére, Caddy szüzességét. Mégpedig a romlástól és az idő múlásától. (Érdekes rögeszme...) Magánál Caddy Compsonnál – megjegyzendő – hasonló igyekezet csak halvány foltokban észlelhető. A mű egyetlen képből, a piszkos bugyit viselő, még kislány Caddy képéből bontakozik ki. Az idióta Benji is látja ezt, akárcsak a közeledő golflabdát vagy a tűz játékát, de ő képtelen komolyabb összefüggéseket teremteni. Jason – akihez Caddy leginkább hasonlítható – empirikusan szemléli a világot, Dilsey pedig az élet folytathatóságába vetett rendíthetetlen hitével.

Itt érdemes talán futó említést tenni arról, hogy komoly bírálói szerint William Faulknernek aligha lehettek kiforrott nézetei az úgynevezett négerkérdésről. Kétségtelen, hogy messze túllépett a hagyományos Tamás bátyja-ábrázolásokon. Hogy művészetének minden feszültsége végső pontig jut a néger élet és jellem tolmácsolásában. De leggyakrabban tán éppen azért, mert akarata ellenére is kétértelmű válaszokat ad a természetüknél fogva kétes problémákra – bírálói úgy vélik –, hogy ez az ambivalencia egyik előidézője Faulkner gyötrődő és hisztérikus írásának, amelyben ugyan a szövevényes humanitást kiterjeszti a színes bőrű emberre is, ám

nem jut el a harcos néger ábrázolásáig.

Nos, tény, hogy Faulkner nem jutott el a *Malcolm X.* és a *Fekete párdúcok* fémjelzte magatartás megörökítéséig, de lehet, hogy azt nem is kellene tőle elvárni. Végül is ő 9313 néger lelket telepített a maga megyéjébe, s ha úgy vesszük, ez nem semmi. Komolyra fogva a szót: Faulkner azért némelyest megbombázta a négerábrázolás sztereotípiáit is, mint például a *Sírgyalázók* című művében. És talán nem látta rosszul, hogy a feketék, bár rengeteget elszenvedtek, de minden bajban kitartottak, és fennmaradnak. Kicsit fellengzős, ám pozitív gondolkodás egy sötét világot teremtő, hisztérikus író részéről, aki a saját zaklatott írásától várja a válaszokat a feltehető kérdésekre.

Van, ahogy van, *A hang és a tébolyon* túl William Faulkner még jó pár kimagaslóan jelentős művet alkotott. Lásd például a *Míg fekszem kiterítve*, a *Megszületik augusztusban* vagy az *Absalom, Absalom!* című regényeket, vagy a *Medvét*, ama kitűnő elbeszélést, amely a természetbe való beavattatásról és az új idők szaváról szól.

Mindez elvezette szerzőnket a Nobel-díjig, melynek kiosztásán, talán ismét a feketékre gondolt, az emberiségbe vetett töretlen hitének adott hangot – legjobb műveinek sötét bugyrai fölött.

A díj ragyogása tette-e, ma már nehéz kideríteni.

Érdekes, hogy írói munkásságának csúcsai alatt William Faulkner írt jó pár melodramatikus, helyel-közzel tényleg bestseller-gyanús, film felé kacsintó művet, mégis két lábbal rúgták ki anno Hollywoodból.

Nem rossz bumáska.

(Egyébként meg szerette volna filmesíteni Orwell *1984*-ét. Nem jött össze neki.)

Balázs Attila